

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
In the Name of Allah, the Compassionate the Merciful

تحلیل قصص

(رویکردی تحلیلی به قصه‌های قرآن کریم)

داستان‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله (۲)

جلد چهارم

محمد شریفانی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه‌السلام و مقام معظم رهبری علیه‌السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه‌السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه‌السلام

فهرست

۲۳	مقدمه
۲۳	اهمیت تجربه
۲۴	عبرت آموزی از تاریخ
۲۴	تاریخ انبیا <small>علیهم السلام</small> در قرآن، معتبرترین و آموزنده‌ترین تاریخ
۲۵	دورنمایی از مجموعه حاضر
۲۷	فصل اول: شخصیت‌های حقوقی (۱): مؤمنان
۲۷	مقدمه
۲۷	گفتار نخست: مفهوم ایمان و مؤمن
۲۸	گفتار دوم: منزلت و اهمیت مؤمن
۲۸	۱. مقام مؤمن نزد خداوند
۲۸	۲. مقایسه مؤمن با کعبه و فرشتگان
۲۹	گفتار سوم: اوصاف و ویژگی‌های مؤمنان
۲۹	۱. ویژگی‌های شخصیتی
۲۹	الف) موحد خالص
۳۰	ب) محب شدید
۳۱	ج) ذاکر خداوند
۳۱	د) دارای خوف و رجا

- ه) متوکل بر خداوند ۳۲
- و) دارای صبر و رضا ۳۲
- ز) عابد خاشع ۳۳
۲. ویژگی‌های رفتاری ۳۴
- الف) وظایف مؤمنان در برابر خداوند ۳۴
- یکم: اطاعت و فرمان‌پذیری ۳۴
- دوم: توکل بر خداوند ۳۶
- سوم: رعایت تقوای الهی ۳۶
- چهارم: جهاد در راه خدا ۳۷
- پنجم: تلاش در راه نیل به درجات برتر ایمانی ۳۸
- ششم: ذاکر خداوند ۳۸
- ب) وظایف مؤمنان در برابر پیامبر ﷺ ۳۹
- یکم: رعایت ادب و حفظ شأن پیامبر ﷺ ۳۹
- دوم: لزوم اطاعت از پیامبر ﷺ ۴۳
- سوم: جان فشانی در راه پیامبر ﷺ ۴۴
- ج) وظایف مؤمنان در برابر مردم ۴۶
- یکم: در برابر دوستان ۴۶
- دوم: در برابر دشمنان ۴۶
- وظایف مؤمنان در برابر دشمنان جاهل ۴۷
- وظایف مؤمنان در برابر دشمنان معاند ۵۰
- الف) مقابله با دشمنان ۵۰
۱. مقابله عملی با دشمن ۵۰
۲. پیمان ترک مخاصمه ۵۴
- ب) رابطه با دشمنان ۵۶
۱. دقت در نوع رابطه با دشمنان ۵۶

۲. علت نهمی از برقراری رابطه با دشمنان ۶۲
۳. تهدیدهای الهی در صورت برقراری رابطه با دشمنان ۶۶
- ج) تقویت جبهه داخلی جهت مقابله با دشمن ۶۹
۱. رازداری ۷۰
۲. حفظ و حدت ۷۲
۳. دشمن شناسی ۷۶
- د) وظایف مؤمنان در سازندگی جامعه ۸۷
- یکم: در مسائل سیاسی ۸۷
- دوم: در مسائل اقتصادی ۸۷
- تحریم فعالیت‌های مضر اقتصادی ۸۷
- امر به انفاق‌های واجب ۹۵
- توصیه به انفاق‌های مستحب ۹۹
- سوم: وظایف مؤمنان در مسائل اجتماعی ۱۰۴
- در برابر خداوند: عبادت متعادل ۱۰۵
- در برابر خود: بهره‌وری معتدل در زندگی ۱۰۶
- در برابر دیگران: نگاه عادلانه در رفتار (نسبت به خانواده خود و دیگران) ۱۰۶
- چهارم: در مورد طبیعت: بهره‌وری معتدل از مواهب طبیعت ۱۰۷
- خانواده ۱۰۸
- رعایت حقوق همسایگان ۱۱۲
- رعایت حقوق برادران دینی ۱۱۳
- رهبر جامعه ۱۱۳
- «ابن السبیل» یا نیازمندان عمومی ۱۱۳
- آموزش علوم دینی ۱۱۴
- وظیفه مؤمنان در برقراری صلح و برادری در جامعه ۱۱۵
- مؤمنان، اعضای یک پیکر واحد ایمانی ۱۱۶

۱۱۹	فصل دوم: شخصیت‌های حقوقی (۲): مشرکان
۱۱۹	مقدمه
۱۱۹	گفتار نخست: معناشناسی شرک و کفر در قرآن
۱۲۰	۱. تفاوت کفر و شرک
۱۲۰	۲. معنای کفر در قرآن کریم
۱۲۲	۳. درجات شرک: شرک خفی و جلی
۱۲۳	۴. اقسام شرک
۱۲۳	الف) شرک در خالقیت
۱۲۳	ب) شرک در ربوبیت
۱۲۴	ج) شرک در عبادت
۱۲۵	۵. اهمیت شرک در قرآن کریم
۱۲۶	الف) شرک، مقابله با یکی از بدیهی‌ترین امور در عالم هستی
۱۲۶	ب) شرک، مایه نابودی اعمال انسان
۱۲۶	ج) نفی شرک، مقدمه اثبات توحید
۱۲۷	د) تقابل توحید و شرک
۱۲۷	ه) شرک‌ستیزی، سرلوحه دعوت انبیا ﷺ
۱۲۸	و) شرک، انحراف از فطرت الهی انسان
۱۲۸	ز) شرک، مایه تحیر و از بین رفتن آرامش انسان
۱۲۹	ح) شرک، ظلم به خود و خالق هستی
۱۳۰	ط) تشبیه قرآن کریم نسبت به شرک مشرکان
۱۳۱	ی) شرک، مانع درک و لذت حقیقی از زندگی
۱۳۱	ک) شرک، گناهی نابخشودنی
۱۳۱	ل) مذمت سران و پیروان مشرکان
۱۳۲	م) مرگ در حالت کفر
۱۳۲	ن) شرک، خیانت‌ورزی است

- ۱۳۳ _____ (س) حسرت مشرکان در آخرت
- ۱۳۳ _____ (ع) ناتوانی مشرکان در اثبات باطل
- ۱۳۴ _____ (ف) جهالت، منشأ شرک و ورزی
- ۱۳۵ _____ گفتار دوم: سابقه مذهبی و دین داری در جزیره العرب
- ۱۳۵ _____ ۱. سابقه ادیان توحیدی
- ۱۳۵ _____ الف) انبیای قبل از رسول خدا ﷺ
- ۱۳۵ _____ ب) دوران فترت
- ۱۳۸ _____ ج) گروه‌های مذهبی ساکن جزیره العرب
- ۱۳۸ _____ یکم: حنیفیت در جامعه جاهلی
- ۱۴۰ _____ دوم: جایگاه بلند مراسم حج
- ۱۴۰ _____ سوم: آثار مراسم باشکوه حج
- ۱۴۴ _____ چهارم: دین پیامبر ﷺ و آباء آن حضرت قبل از بعثت
- ۱۴۵ _____ ۲. بروز و ظهور شرک
- ۱۴۵ _____ ۳. اعتقاد قریش به وجود الله
- ۱۴۶ _____ ۴. نگاهی کلی به تاریخچه و خاستگاه مشرکان
- ۱۴۷ _____ گفتار سوم: ویژگی‌های مشرکان
- ۱۴۷ _____ ۱. ویژگی‌های اعتقادی و مذهبی
- ۱۴۷ _____ الف) بدعت‌ها و انحرافات اعتقادی
- ۱۴۷ _____ یکم: شرک و بت پرستی
- ۱۵۰ _____ مظاهر شرک و بت پرستی در میان مشرکان
- ۱۵۳ _____ پاسخ‌های قرآن کریم به تصور وجود شریک برای خداوند
- ۱۵۵ _____ دوم: انکار معاد
- ۱۵۶ _____ ب) انحرافات عبادی
- ۱۵۶ _____ یکم: بدعت‌گذاری در مراسم حج
- ۱۶۰ _____ دوم: بدعت‌گذاری در تعیین حلال و حرام
- ۱۶۳ _____ بیان قرآن کریم در برابر بدعت‌گذاری مشرکان

۱۶۴. ویژگی‌های فرهنگی _____
- الف) اوضاع جغرافیایی _____ ۱۶۴
- ب) اوضاع اجتماعی _____ ۱۶۵
- یکم: فقدان حاکمیت سیاسی _____ ۱۶۵
- دوم: فقدان مدنیت و شهرنشینی _____ ۱۶۶
- سوم: آداب و رسوم جاهلی در زمینه خانواده _____ ۱۶۶
- ج) اوضاع اقتصادی _____ ۱۷۱
- یکم: ربا خواری _____ ۱۷۲
- دوم: قمار _____ ۱۷۲
۳. ویژگی‌های شخصیتی _____ ۱۷۳
- الف) غارت‌گری و خوری وحشیانه _____ ۱۷۳
- ب) جنگ‌طلبی _____ ۱۷۴
- ج) عصبیت _____ ۱۷۴
- د) کینه‌توزی _____ ۱۷۵
- ه) ترس _____ ۱۷۶
- و) عناد و لجاج _____ ۱۷۶
- ز) دنیادوستی _____ ۱۷۸
۴. ویژگی‌های رفتاری _____ ۱۷۹
- الف) انحرافات اخلاقی - اجتماعی _____ ۱۷۹
- یکم: تفاخر بی‌جا _____ ۱۷۹
- دوم: فحشا _____ ۱۷۹
- سوم: کشتن فرزندان _____ ۱۸۰
- چهارم: زنده به گور کردن دختران _____ ۱۸۰
- ب) تقابل مشرکان با اسلام _____ ۱۸۱
- یکم: توصیف قرآن کریم از رابطه متقابل مشرکان با خداوند _____ ۱۸۱
- نگرش مشرکان به خداوند و آیات الهی _____ ۱۸۱

- ۱۹۱ - جایگاه مشرکان در درگاه الهی
- دوم: توطئه‌های مشرکان ۱۹۹
- ۱۹۹ - اقدامات عملی: پیش از هجرت و پس از هجرت
- ۲۰۶ - توصیه قرآن کریم در مقابل آزار مشرکان
- ۲۰۷ - دل‌داری به پیامبر ﷺ در برابر آزار و عناد مشرکان
- ۲۱۰ - تبلیغات روانی
۱. مبارزه اعتقادی و فکری ۲۱۱
- الف) در مورد خداوند ۲۱۱
- ب) در مورد پیامبر ﷺ ۲۱۳
- در برابر معجزات پیامبر ﷺ ۲۱۳
- در مورد آیات نازل شده بر پیامبر ﷺ ۲۱۵
- در مورد بشر بودن رسول خدا ﷺ ۲۱۵
- در مورد ساده‌زیستی پیامبر ﷺ ۲۱۹
- در مورد نزول قرآن بر پیامبر ﷺ ۲۲۱
- در مورد معلم بشری داشتن پیامبر ﷺ ۲۲۲
- در مورد عدم نزول ملائکه همراه با پیامبر ﷺ، یا فرشته نبودن پیامبر ﷺ ۲۲۳
- در مورد عدم نزول قرآن بر بزرگان قوم ۲۲۴
- در مورد تهمت‌های شخصیتی به پیامبر ﷺ ۲۲۵
- ج) در مورد قرآن کریم ۲۲۹
- استهزای آیات الهی ۲۳۰
- انکار نزول آیات الهی بر پیامبر ﷺ ۲۳۳
- افترا به محتوای قرآن کریم ۲۳۶
- ادعای بی سابقه بودن آیین توحیدی ۲۳۷
- اشکال به نوع نزول قرآن کریم ۲۳۸
- د) در مورد ملائکه ۲۳۹
- انکار توانایی بشر در دریافت بی واسطه پیام‌های الهی ۲۳۹

- ۲۴۰- درخواست مشاهده ملائکه و نزول آیات بر آن‌ها
- ۲۴۲- (ه) در مورد معاد
- ۲۴۲- اظهار تعجب و استهزای معاد و عذاب قیامت
- ۲۴۵- انکار معاد
- ۲۴۶- پرسش از زمان قیامت
- ۲۴۸- (و) نوع نگرش به جایگاه انسان
- ۲۴۸- فرومایگی انسان در نگاه مشرکان
- ۲۴۹- ملاک ارزشمندی در نگاه مشرکان
- ۲۵۰- ۲. توجیه‌های مشرکان
- ۲۵۰- الف) اراده و امر خداوند به شرک مشرکان
- ۲۵۱- ب) لزوم پیروی از نیاکان
- ۲۵۲- ج) اظهار ناتوانی از درک مفاهیم قرآن
- ۲۵۴- د) ترس از آوارگی از سرزمین
- ۲۵۵- ه) عدم سابقه بیان پیامبر ﷺ در میان گذشتگان
- ۲۵۶- (و) ادعای فقدان کتاب و برهانی روشن بر حقانیت اسلام
- ۲۵۷- پاسخ‌های کلی قرآن کریم به بهانه‌های مشرکان
- ۲۶۳- پاسخ‌های پیامبر ﷺ به دسیسه‌های مشرکان
- ۲۶۷- فصل سوم: شخصیت‌های حقوقی (۳): منافقان
- ۲۶۷- مقدمه
- ۲۶۷- گفتار نخست: معناشناسی نفاق در قرآن کریم
- ۲۶۷- ۱. مفهوم نفاق و منافق
- ۲۶۸- ۲. جایگاه نفاق در قرآن کریم
- ۲۶۹- ۳. خطر و اهمیت نفاق
- ۲۷۲- ۴. دلایل تشکیل حزب منافقان
- ۲۷۷- ۵. رهبران نفاق

- گفتار دوم: نگرش منافقان به خداوند و جامعه مسلمین ۲۷۸
۱. در برابر خداوند ۲۷۹
- الف) بی‌ایمانی به خداوند و روز قیامت ۲۷۹
- توصیف منافقان هنگام عبادت خداوند ۲۷۹
- ب) سستی در انجام فریض الهی ۲۸۰
- ج) بدگمانی به خداوند ۲۸۰
- د) استکبار نسبت به خداوند و توبه به درگاه الهی ۲۸۱
- ه) ترس شدید از مردم و نترسیدن از خداوند ۲۸۲
- و) علاقه و وابستگی شدید به دشمنان خدا ۲۸۳
- ز) پای بند نبودن به عهد و پیمان الهی ۲۸۳
۲. در برابر پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۲۸۶
- الف) دشمنی شدید با پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۲۸۶
- ب) استهزا و آزار پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۲۸۷
- ج) استکبار در برابر رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۲۸۹
۳. در برابر جامعه مسلمین ۲۸۹
- الف) خیر خواه نبودن برای مسلمانان ۲۸۹
- ب) برتر دانستن خود از مؤمنان ۲۹۱
۴. توصیف جایگاه منافقان در درگاه خداوند ۲۹۱
- الف) همانندی با کفار ۲۹۱
- یکم: عدم شایستگی معماری خانه خدا ۲۹۱
- دوم: آلودگی منافقان ۲۹۲
- سوم: منافقان مقهور شیطان ۲۹۳
- چهارم: حرکت شتابان در کفر ۲۹۳
- پنجم: مهر بر قلب‌های منافقان ۲۹۴
- ششم: عدم امکان استغفار منافقان ۲۹۴

- ۲۹۶ (ب) گرفتار شدن منافقان به گمراهی کیفری _____
- ۲۹۶ یکم: منافقان، دچار بیمارذلی و آلودگی درونی _____
- ۲۹۷ دوم: بنیاد متزلزل فکری و اعتقادی _____
- ۲۹۷ ۵. سرانجام عناد منافقان _____
- ۲۹۷ الف) عذاب شدید برای منافقان _____
- ۲۹۸ ب) جهالت و نادانی در نفاق و دورویی _____
- ۲۹۸ ج) جایگاهی بدتر از کفار _____
- ۲۹۹ گفتار سوم: ویژگی‌های منافقان _____
- ۳۰۰ ۱. ویژگی‌های شخصیتی _____
- ۳۰۰ الف) ترس _____
- ۳۰۰ علت ترس _____
- ۳۰۲ موارد ترس _____
- ۳۰۴ ب) حیرت و سرگردانی _____
- ۳۰۷ ج) کینه‌توزی _____
- ۳۰۷ د) عجب و خودبرتربینی _____
- ۳۰۸ ه) دروغ‌گویی _____
- ۳۰۹ و) خیانت کاری و پیمان شکنی _____
- ۳۰۹ ز) بهانه‌جویی _____
- ۳۰۹ ح) عدم عواطف انسانی _____
- ۳۱۰ ط) انعطاف‌ناپذیری _____
- ۳۱۰ ی) سستی شخصیت _____
- ۳۱۱ ک) بخل _____
- ۳۱۱ ل) لجاجت _____
- ۳۱۲ م) تضاد شخصیت و بیمارذلی _____
- ۳۱۳ ن) منفعت‌طلبی _____
- ۳۱۳ موارد منفعت‌طلبی _____

- نتیجه منفعت طلبی ۳۱۷
۲. ویژگی های رفتاری: مقابله منافقان با اسلام ۳۱۸
- الف) ابزارهای منافقان ۳۱۹
- یکم. بهره بردن از نمادها و مقدسات دینی ۳۱۹
- دوم. دروغ ۳۲۰
- سوم. تظاهر به ایمان ۳۲۲
- چهارم. تظاهر به اصلاح ۳۲۲
- پنجم. سعی در کسب چهره موجه اجتماعی ۳۲۳
- ب) توطئه های منافقان ۳۲۴
- یکم. رفتار و توطئه های منافقان در برابر خداوند ۳۲۵
- دوم. رفتار و توطئه های منافقان در برابر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۳۲۷
- سوم. رفتار و توطئه های منافقان در برابر جامعه اسلامی ۳۳۴
۱. منافقان و جنگ های مسلمانان ۳۳۵
۲. شرکت منافقان در جنگ ها ۳۳۹
۳. تمایل به اشاعه فحشا میان مسلمانان ۳۴۲
۴. پیمان شکنی ۳۴۳
۵. برقراری رابطه با دشمنان ۳۴۳
۶. استهزای مسلمانان ۳۴۶
۷. تحریف حقایق ۳۴۸
۸. ایجاد مراکز فتنه ۳۴۸
۹. شایعه سازی ۳۴۹
۱۰. تفرقه انگیزی منافقان ۳۵۰
- گفتار چهارم: نحوه مقابله با توطئه های منافقان ۳۵۱
۱. خداوند و منافقان ۳۵۲
- الف) عذاب های الهی ۳۵۲
- ب) افشاگری منافقان ۳۵۳

- ج) سرزنش منافقان ۳۵۶
- د) پاسخ‌های الهی در برابر مکر و حيله‌های منافقان ۳۵۷
۲. پیامبر ﷺ و منافقان ۳۶۰
- الف) مدارا با منافقان ۳۶۱
- دلایل مدارای پیامبر ﷺ با منافقان ۳۶۱
- شیوه‌های مدارای پیامبر ﷺ با منافقان ۳۶۲
- ب) مقابله با منافقان ۳۶۵
۳. مؤمنان و منافقان ۳۷۰
- الف) منافقان در همه جا حضور دارند ۳۷۱
- ب) یاری نرساندن به مؤمنان غیرمهاجر ۳۷۱
- ج) همراه نشدن با منافقان ۳۷۲
- گفتار پنجم: پیش‌گیری از تشکیل و تقویت نفاق ۳۷۲
۱. شرط ایمان حقیقی ۳۷۴
۲. محل امتحان بودن خانواده ۳۷۵
۳. دعوت به منبع حقیقی عزت ۳۷۷
۴. ذکر پاداش‌های الهی ۳۷۸
۵. افشاگری و توبیخ نفاق ۳۷۹
۶. بیان سرنوشت مشترک نفاق و شرک ۳۸۰
۷. دعوت به ایمان برتر ۳۸۱
۸. امتحان‌های الهی، راهی برای تشخیص ایمان حقیقی ۳۸۲
۹. دعوت به درجات برتر ایمان ۳۸۲
۱۰. عفو خطارکاران ۳۸۳
- فصل چهارم: شخصیت‌های حقوقی (۴): اهل کتاب ۳۸۵
- مقدمه ۳۸۵
- گفتار نخست: معناشناسی اهل کتاب در قرآن کریم ۳۸۶
- مفهوم اهل کتاب ۳۸۶

- جایگاه اهل کتاب در قرآن کریم ۳۸۶
- توصیف قرآن کریم از کتاب‌های آسمانی ۳۸۷
۱. حقانیت کتاب‌های آسمانی ۳۸۷
۲. تحریف کتاب‌های آسمانی ۳۸۸
۳. نسبت قرآن با کتاب‌های آسمانی ۳۸۹
- توصیف وضعیت اهل کتاب ۳۹۱
۱. پیشینه اهل کتاب ۳۹۱
- الف) کشتن پیامبران الهی و افراد صالح قوم ۳۹۱
- ب) درخواست معجزات عجیب و اقتراحی ۳۹۲
- ج) نسل‌های دنیاگرا و معصیت‌کار ۳۹۲
- د) تحریم برخی غذاها بر آن‌ها ۳۹۳
- ه) آزار و اذیت حضرت موسی عليه السلام ۳۹۴
۲. فساد و تباهی اهل کتاب ۳۹۴
- الف) آیین هواپرستی ۳۹۴
- ب) فساد و فتنه‌انگیزی ۳۹۵
- ج) تلاش برای انحراف و تباهی دیگران ۳۹۵
- د) پیش‌تازی به سوی کفر ۳۹۵
۳. گرفتار شدن به گمراهی الهی ۳۹۵
۴. خواری و ذلت اهل کتاب ۳۹۷
- الف) بدترین جنبنندگان ۳۹۷
- ب) بی‌آبرویی و رسوایی ۳۹۷
۵. اختلافات درونی اهل کتاب ۳۹۹
- الف) اختلاف یهودیان و مسیحیان ۳۹۹
- ب) اختلاف میان یهودیان ۴۰۰
- ج) اختلاف میان مسیحیان ۴۰۱
- د) دلیل بروز اختلاف‌ها ۴۰۱

- ۴۰۳ _____ ظهور پیامبر اسلام ﷺ پس از دوران فترت
- ۴۰۴ _____ گفتار دوم: نگرش‌های اهل کتاب
- ۴۰۵ _____ ۱. نگرش اهل کتاب به اسلام و جامعه مسلمانان
- ۴۰۵ _____ اسلام
- ۴۰۵ _____ جامعه مسلمین
- ۴۰۷ _____ ۲. نگرش اهل کتاب به مشرکان و منافقان
- ۴۰۸ _____ ۳. نگرش اهل کتاب به خود
- ۴۱۱ _____ تعصبات قومی اهل کتاب
- ۴۱۲ _____ ۴. نگرش اهل کتاب نسبت به کتاب مقدس
- ۴۱۳ _____ گفتار سوم: ویژگی‌های اهل کتاب
- ۴۱۳ _____ ۱. ویژگی‌های اعتقادی
- ۴۱۴ _____ الف) باور اهل کتاب به خداوند
- ۴۱۴ _____ یکم. یهودیان
- ۴۱۴ _____ - انتساب برخی امور و صفات ناشایست به خداوند
- ۴۱۸ _____ - دشمنی با خداوند
- ۴۱۸ _____ - پرستش طاغوت
- ۴۱۹ _____ دوم. مسیحیان
- ۴۱۹ _____ سوم. انحرافات مشترک
- ۴۲۰ _____ ب) باور اهل کتاب در مورد ملائکه
- ۴۲۰ _____ یکم. یهودیان
- ۴۲۱ _____ دوم. مسیحیان
- ۴۲۱ _____ ج) باور اهل کتاب در مورد پیامبران الهی ﷺ
- ۴۲۴ _____ د) باور اهل کتاب نسبت به پیامبر اسلام ﷺ
- ۴۲۵ _____ ۲. ویژگی‌های شخصیتی
- ۴۲۶ _____ الف) حسادت
- ۴۲۷ _____ ب) بخل

- ۴۲۷ _____ (ج) جهل
- ۴۲۸ _____ (د) نفاق
- ۴۲۹ _____ (ه) خشونت و سنگ دلی
- ۴۳۰ _____ (و) تملق طلبی
- ۴۳۱ _____ (ز) تعصب و لجاجت
- ۴۳۲ _____ (ح) پیمان شکنی
- ۴۳۳ _____ (ط) ترس
- ۴۳۴ _____ (ی) کینه توزی
- ۴۳۶ _____ (ک) غلو و بزرگ نمایی
- ۴۳۶ _____ (ل) غرور و خود برتری بینی
- ۴۳۷ _____ (م) دروغ گویی
- ۴۳۸ _____ (ن) دنیا طلبی
- ۴۳۸ _____ ۳. ویژگی های رفتاری
- ۴۳۸ _____ (الف) رفتار اهل کتاب در برابر خداوند و شریعت الهی
- ۴۴۰ _____ (ب) رفتار اهل کتاب در برابر کتاب های آسمانی
- ۴۴۰ _____ یکم. تحریف در کتاب آسمانی
- ۴۴۱ _____ دوم. اعراض از حکم تورات
- ۴۴۴ _____ (ج) رفتار اهل کتاب در برابر پیامبر ﷺ
- ۴۴۴ _____ یکم. کتمان نشانه های رسالت پیامبر ﷺ
- ۴۴۵ _____ دوم. حسادت و دشمنی با پیامبر ﷺ
- ۴۴۶ _____ سوم. توطئه ترور
- ۴۴۷ _____ چهارم. تلاش برای تضعیف شخصیت و موقعیت پیامبر ﷺ
- ۴۴۷ _____ پنجم. برخورد اهانت آمیز
- ۴۴۸ _____ ششم. درخواست معجزات اقتراحی
- ۴۴۸ _____ هفتم. زیر سؤال بردن پیام آور وحی
- ۴۴۸ _____ (د) رفتار اهل کتاب در برابر اسلام و جامعه مسلمین

۴۴۹. یکم. تقابل اهل کتاب با اسلام _____
۴۵۲. دوم. تقابل اهل کتاب در برابر جامعه اسلامی _____
۴۵۹. هـ. رفتار اهل کتاب در برابر کفار و منافقان _____
۴۶۱. گفتار چهارم: رفتار متقابل در برابر اهل کتاب _____
۴۶۱. مقدمه: دل‌داری به پیامبر اکرم ﷺ در برابر آزار اهل کتاب _____
۴۶۲. ۱. رفتار متقابل خداوند در برابر اهل کتاب _____
۴۶۲. الف) پاسخ‌های خداوند _____
۴۶۲. یکم. اعلام آیین مورد قبول خداوند _____
۴۶۳. دوم. وعده آمرزش در صورت توبه حقیقی _____
۴۶۳. سوم. اراده خداوند بر تحقق دین اسلام _____
۴۶۴. چهارم. اراده الهی بر گمراهی معاندان اهل کتاب _____
۴۶۴. پنجم. اراده و قدرت الهی بر تغییر قوانین الهی _____
۴۶۵. ششم. منزه بودن خداوند از اختیار فرزند _____
۴۶۵. هفتم. پاسخ به انحصارطلبی آن‌ها _____
۴۶۶. هشتم. ایمان حقیقی در گرو ایمان به تمامی پیامبران الهی ﷺ _____
۴۶۷. نهم. آگاهی خداوند از عمل کرد اهل کتاب _____
۴۶۷. دهم. پاسخ به ادعای پاکی و برتری نژادی _____
۴۶۹. ب) تهدید و توبیخ‌های قرآن کریم _____
۴۶۹. یکم. توبیخ علمای اهل کتاب به دلیل کتمان حقیقت _____
۴۷۰. دوم. لعن و طرد الهی _____
۴۷۱. ج) تشبیه علمای اهل کتاب _____
۴۷۳. ۲. عکس‌العمل پیامبر ﷺ در برابر اهل کتاب _____
۴۷۳. الف) رویارویی علمی و عملی در برابر اهل کتاب _____
۴۷۳. یکم. رویارویی علمی _____
۴۷۷. دوم. رویارویی عملی _____
۴۸۰. ب) اهل کتاب در حکومت پیامبر ﷺ _____

۴۸۰. یکم. انعقاد پیمان نامه
۴۸۳. دوم. داوری به حق پیامبر ﷺ
۴۸۳. سوم. آزادی بیان
۴۸۴. چهارم. لزوم رعایت قوانین اسلامی
۴۸۶. ج) قاطعیت در برابر اهل کتاب
۴۸۸. د) وظیفه پیامبر ﷺ، ابلاغ پیام
۴۸۹. ه) حکم جهاد با اهل کتاب
۳. ۴۹۰. وظایف مسلمانان در برابر اهل کتاب
۴۹۰. الف) وظایف مؤمنان در برابر رهبر جامعه
۴۹۰. یکم. پیروی از رهبری، رمز اتحاد جامعه
۴۹۱. دوم. احترام و توجه به جایگاه و شأن پیامبر ﷺ
۴۹۲. ب) وظایف مسلمانان هنگام برقراری رابطه با اهل کتاب
۴۹۲. یکم. مجادله احسن با اهل کتاب
۴۹۳. دوم. به دوستی نگرفتن اهل کتاب
۴۹۵. سوم. قاطعیت و استقامت
۴۹۷. چهارم. منع مسلمانان از تبعیت اهل کتاب
۴۹۸. پنجم. حکم استفاده از غذاهای اهل کتاب
۴۹۹. ششم. حکم ازدواج با اهل کتاب
۵۰۰. هفتم. منع از حکم قراردادن اهل کتاب
۵۰۱. ج) لزوم عبرت گرفتن از اهل کتاب
۵۰۱. یکم. هشدار به عامه مردم
۵۰۳. دوم. هشدار به علمای دینی
۵۰۴. سوم. سرنوشت اهل کتاب، آینه عبرت مسلمانان
۵۰۶. گفتار پنجم: اسلام و اهل کتاب
۵۰۶. ۱. اهل کتاب و اصطلاح کفر و شرک
۵۰۶. الف) اطلاق کفر و شرک بر اهل کتاب

- ب) یهودیان _____ ۵۰۸
- ج) مسیحیان _____ ۵۰۹
۲. اهل کتاب و دعوت به اسلام _____ ۵۱۱
۳. اهل کتاب و ظهور اسلام _____ ۵۱۵
- الف) بشارت کتاب مقدس به ظهور پیامبر اسلام ﷺ _____ ۵۱۵
- یکم. اشاره غیر صریح _____ ۵۱۵
- دوم. ذکر نام پیامبر ﷺ _____ ۵۱۷
- ب) شواهد قرآنی ذکر پیامبر ﷺ در کتاب مقدس _____ ۵۱۸
- ج) هجرت یهودیان به مدینه _____ ۵۲۰
- د) آگاهی بزرگان اهل کتاب از بعثت پیامبر اسلام ﷺ _____ ۵۲۲
۴. اقلیت مؤمن اهل کتاب _____ ۵۲۵
- الف) توصیف قرآن کریم از مؤمنان اهل کتاب _____ ۵۲۸
- ب) توصیف چگونگی مواجهه آنان در برابر قرآن _____ ۵۲۹
- ج) بهره‌مندی مؤمنان اهل کتاب از پاداش دو برابر _____ ۵۳۰
- گفتار ششم: مشترکات مشرکان، منافقان و اهل کتاب _____ ۵۳۱
۱. توصیف جایگاه مخالفان در درگاه الهی _____ ۵۳۲
۲. ویژگی‌های اعتقادی _____ ۵۳۲
۳. ویژگی‌های شخصیتی _____ ۵۳۲
۴. تقابل با اسلام و مسلمانان _____ ۵۳۲
۵. مقابله با مخالفان _____ ۵۳۳
- منابع _____ ۵۳۵

مقدمه

سپاس بی حد خداوندی را سزااست که اول و آخر اوست؛ برای اولیت او آغازی نیست و ابدیتش پایانی ندارد؛ دیده‌ها از دیدنش فرو مانده، اندیشه‌ها از درکش عاجز و زبان‌ها از توصیفش درمانده‌اند. و درود بی‌کران بر امین وحی الهی محمد مصطفی ﷺ و خاندان پاکش، به‌ویژه ناموس الدهر ولی العصر صاحب الامر و الزمان عجل الله فرجه.

توجه به تاریخ همواره یکی از مفیدترین روش‌های کسب تجربه و از بهترین راه‌های رسیدن به موفقیت است. در متون دینی ما از یک سو به ارزش و اهمیت تجربه اشاره شده و از سوی دیگر، بعد عبرت‌آموزی و تجربه‌اندوزی در مطالعه تاریخ به‌طور خاص مورد توجه قرار گرفته است.

اهمیت تجربه

در روایات اسلامی تجربه‌اندوزی را عامل تصمیم‌گیری‌های به‌جا،^۱ جلوگیری از فریب،^۲ عبرت‌آموزی^۳ و افزودن بر خرد^۴ دانسته‌اند. در کلام کوتاهی از

---

۱. غررالحکم، ح ۳۶.

۲. بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۲۰۸، ح ۱.

۳. غررالحکم، ح ۷۸۹۹.

۴. اعلام‌الدین، ص ۲۹۸.

امیرمؤمنان علیه السلام، یکی از جامع‌ترین توصیف‌ها را در مورد تجربه ملاحظه می‌کنیم: «كُنِيَ بِالتَّجَارِبِ مُؤَدِّبًا»^۱.

عبرت آموزی از تاریخ

در نامه ۳۱ نهج البلاغه، امیرمؤمنان علیه السلام خطاب به فرزند بزرگوار خویش امام حسن مجتبی علیه السلام می‌فرماید:

«أَيُّ بُيٍّ، إِنِّي وَإِنْ لَمْ أَكُنْ عُمِّرْتُ عُمِّرَ مَنْ كَانَ قَبْلِي، فَقَدْ نَظَرْتُ فِي أَعْمَالِهِمْ، وَفَكَرْتُ فِي أَحْبَابِهِمْ، وَسَرْتُ فِي آثَارِهِمْ، حَتَّى عُدْتُ كَأَحَدِهِمْ؛ بَلْ كَأَنِّي بِمَا أَتَيْتُهَا إِلَى مَنْ أُمُورِهِمْ قَدْ عُمِّرْتُ مَعَ أَوْلِيهِمْ إِلَى آخِرِهِمْ، فَعَرَفْتُ صَفْوَ ذَلِكَ مِنْ كَدْرِهِ، وَنَفَعَهُ مِنْ ضَرَرِهِ».

تاریخ انبیا علیهم السلام در قرآن، معتبرترین و آموزنده‌ترین تاریخ

از آن جا که متون تاریخی همواره دست خوش تحریف و تغییر بوده و دست‌یابی به منبع کاملاً معتبر در این زمینه ممکن نیست، قرآن تنها کتاب معتبری است که در آن می‌توان سرگذشت‌هایی از پیشینیان، به صورت کاملاً واقعی و به دور از هر گونه تحریف یافت.

به علاوه چون قرآن کتاب هدایت است، به هنگام ذکر تاریخ گذشتگان همواره بهترین سرگذشت‌ها را اختیار کرده و به بهترین نحو آن‌ها را بیان نموده است: ﴿تَحْنُ نَفْصٌ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصِصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ﴾^۲.

بنابراین، رویکرد تحلیلی به داستان‌های قرآن با بهره‌گیری از مکتب اهل بیت علیهم السلام بهترین منبع برای دریافت الگوهای مناسب زندگی است.

۱. غررالحکم، ح ۷۰۱۶.

۲. یوسف، آیه ۳.

دورنمایی از مجموعه حاضر

در این مجموعه چهار جلدی، تلاش شده تمامی داستان‌های قرآن کریم - که اکثر آن‌ها در مورد پیامبران الهی هستند - گردآوری شده و در تحلیلی یک دست و روان، پیش روی مخاطب قرار گیرند.

در بررسی زندگی هر پیامبر بعد از ورود به اصل بحث، سبک زیر پی گرفته می‌شود:

الف) اوصاف و مقامات هر پیامبر

ب) نبوت و ماجراهای مربوط به نبوت هر پیامبر

ج) شیوه‌های دعوت هر پیامبر (که مهم‌ترین بخش هر فصل کتاب است)

د) حوادث سرنوشت‌ساز و شخصیت‌های حادثه‌ساز

ه) در خاتمه به موضوعاتی که با زندگی یک پیامبر ارتباط داشته ولی احیاناً در

برنامه تنظیم شده برای کتاب گنجانده نشده، پرداخته شده است.

مجموعه حاضر، علاوه بر بررسی صدها آیه و نکات مستفاد از آن‌ها، واژه‌های بسیاری از مفردات قرآن متناسب با آیات، را تبیین نموده است که می‌توانند دانش‌پژوه را با ترجمه و مفردات بخش عمده‌ای از قرآن آشنا کنند. ترجمه آیات و لغات هر آیه به طور خاص در پاورقی کتاب جهت استفاده و تقویت بنیه علمی دانش‌پژوهان آمده است.

نظم و دسته‌بندی مطالب کتاب و بیان نکته‌های مستفاد از آیات از ویژگی‌های

دیگر این کتاب است.

نکته دیگر آن است که در این کتاب، تمامی مطالب از آیات قرآن کریم استفاده

شده‌اند و تنها برای روشن‌تر شدن مفاهیم آیات، به روایات اهل بیت علیهم‌السلام، اقوال تاریخی و میراث تفسیری عالمان مسلمان رجوع شده است. لذا می‌توان این کتاب را نوعی تفسیر موضوعی قرآن به قرآن به شمار آورد.

همچنین تلاش شده هم‌چنانی که تمام مباحث مرتبط با آن داستان، گردآوری و

استقصا شوند و مطلب یا نکته‌ای مغفول نیفتد، در عین حال، به یک فهرست ملال آور تبدیل نشود و برای مخاطبین عمومی و نیز خطبا و سخن‌ورانی محترمی که می‌خواهند محتوای سخن‌رانی خود را هر چه بیشتر قرآنی کنند، قابل استفاده باشد.

نیز، در سراسر کتاب سعی بر آن بوده که تا حد امکان سیر تاریخی داستان پیامبران حفظ شود؛ مگر در مواردی که به اقتضای نظام خاص حاکم بر کتاب از این روند عدول شده است و نیز سعی شده است که هیچ مطلبی بدون مستند بیان نشود.

در پایان برای همه کسانی که خالصانه در مسیر تعلیم و تعلم فرهنگ والای قرآنی گام می‌نهند، آرزوی موفقیت داریم و از همه استادان بزرگوار و دانش‌پژوهان گرامی درخواست داریم که ما را از انتقادهای سازنده و پیش‌نهادهای ارزنده خویش بهره‌مند سازند؛ که رهنمودهای ارزشمند ایشان را بر دیده منت پذیراییم. همچنین از تمام عزیزانی که در آفرینش این اثر نقش داشته‌اند، صمیمانه سپاس‌گزاری می‌کنیم.

وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

محمد شریفانی